

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bálint Blanka

A túlképzettség okainak vizsgálata az erdélyi diplomás fiatalok körében
című Ph.D. értekezéséhez

TÉMAVEZETŐ:

DR. BŐHM ANTAL
egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

I. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK, A TÉMA INDOKLÁSA.....	3
I.1 ELMÉLETI KERET.....	3
I.2 EMPIRIKUS ELŐZMÉNYEK.....	5
I.3 A TÚLKÉPZETTSÉG VIZSGÁLATÁNAK FONTOSSÁGA.....	7
II. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK.....	9
II.1 A TÚLKÉPZETTSÉG MÉRÉSE.....	9
II.2 ADATGYŰJTÉSI, ADATFELDOLGOZÁSI MÓDSZEREK.....	10
III. EREDMÉNYEK.....	12
IV. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	16
V. A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK.....	22

I. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK, A TÉMA INDOKLÁSA

Az 1989-es évben bekövetkező transzformáció jelentős társadalmi-gazdasági változásokkal járt Románia lakosságára nézve. Ezek között egyik meghatározó jelenség a tömeges munkahelymegszűnés, a foglalkoztatott lakosság arányának drasztikus csökkenése, ami magas munkanélküliséggel járt együtt. Ezzel párhuzamosan a felsőfokú képzésben való részvétel gyors növekedésnek indult, a felsőoktatás expanziója pedig jelenleg is folyik.

Ilyen körülmények között fontos kutatási területet jelent a felsőfokú iskolai végzettségűek elhelyezkedési feltételeinek elemzése. A kérdés egyik lényeges aspektusa az ún. munkahelyi illeszkedés vizsgálata, amely fogalom az iskolai végzettség és a munkahelyi követelmények közötti viszonyra vonatkozik, ahol az illeszkedés a megszerzett iskolai végzettség függvénye. (Galasi [2004a]) A nem megfelelő illeszkedés egyik típusa a túlképzettség, amikor a munkavállaló a munkája ellátásához a szükségesnél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik. PhD értekezésemben a túlképzettség kérdését vizsgálom a felsőfokú iskolai végzettségű fiatalok körében, Erdélyben (Románia).

Elméleti keret

A túlképzettség vizsgálata során megfogalmazható magyarázatok nagyon sokfélék lehetnek a makro-strukturális okoktól kezdve (gazdasági, társadalm szerkezeti, kulturális, történelmi, intézményi stb.) az egyéni szintű okokig. A képzettség és munkaköri követelmények közötti illeszkedési hiány okainak vizsgálata során ezért a racionális döntések elméletét tekinttem kiindulópontnak. A paradigma alkalmazása a túlképzettség magyarázata során új szempontú megközelítést jelent, ugyanakkor elemzési keretként használva, lehetővé teszi a túlképzettség magyarázatára megfogalmazott fontosabb közgazdaságtani, szociológiai modellek és elméletek együttes kezelését. A racionális döntések elmélete mellett szól továbbá a többszintű elemzés lehetősége, a megközelítésmód ugyanis a makro-mikro, és a mikro – mikro mechanizmusok együttes számbavételét is biztosítja.

A makroszintű magyarázat során a diplomás munkaerő-kínálat növekedéséből indulhatunk ki. Itt két cselekvés modellt érdemes megkülönböztetni, egyrészt az érettségizett fiatalok továbbtanulásra vonatkozó döntéseit, másrészt pedig a felsőoktatási intézmények vezetőinek felvételi keretszámokra

irányuló döntéseit. A két döntési helyzet együttes következménye az, hogy növekszik a diplomás munkaerő kínálat.

A diplomás munkaerő-kínálat növekedésének hatását a munkahelyi illeszkedésre nézve a neoklasszikus megközelítés (Freeman [1975]), a szűrés/jelzés elmélet (Arrow [1973], Spence [1973], Stiglitz [1975]), az emberi tőke elmélet (Becker [1962], Mincer [1958], [1962], Schultz [1998]), az állás-verseny modell (Thurow [1975]), illetve a hozzárendelés elmélet (Rosen [1978], Sattinger [1993]) segítségével vizsgálom.

Az elemzés alapján - elfogadva Boudon megállapítását (idézi Horváth D. [1991]) - elmondható, hogy a felsőoktatásban való részvételi egyenlőtlenségek kiegyenlítődése nem oldja meg a társadalmi, gazdasági esélyegyenlőség kérdését, csak egy felsőbb szintre tolja azt. Az egyének felsőfokú továbbtanulásra irányuló döntései ugyanis - abban az esetben, ha sokan teszik meg ugyanazt a cselekedetet - szükségszerűen nem kívánt mellékhatásokkal ún. perverz effektusokkal járnak, mint túlképzettség és/vagy diplomás munkanélküliség.

Ilyen értelemben úgy tűnik, hogy a verseny az iskolából a munkahelyre tevődik át, tehát a jó állásért is meg kell küzdeni. (Horváth D. [1991]) Freeman előrejelzésével ellentétben, mindez azonban nem a felsőoktatás iránti egyéni kereslet csökkenéséhez, hanem ellenkezőleg a növekedéséhez vezet. A felsőfokú végzettség tehát defenzív szükségszerűséggé válik. (Thurow [1975])

A disszertációban a makroszintű okok elemzése főként elméleti szinten történik, a túlképzettség magyarázata során leginkább a mikroszintű tényezők elemzésére törekedtem. A racionális döntések elméletét a túlképzettség mikroszintű magyarázatára vetítve azt mondhatjuk, hogy a diplomaszertést követő cselekvés/döntés két, egymást követő szűrési művelet végeredménye. Ennek során a diplomás fiatalok előtt álló összes lehetséges cselekvés halmaza jelenti a kiindulópontot. A munkaerő-piacra belépést követően egy diplomás előtt három lehetőség áll: elhelyezkedni végzettségének megfelelő szintű állásban, elhelyezkedni túlképzettként, vagy munkanélkülivé válni. A gyakorlatban azonban különböző korlátok létezhetnek, amelyekbe az egyén beleütközik a választás során. A korlátozó tényezők olyan szűrőt jelentenek, amely következtében a végzettségnek megfelelő szintű elhelyezkedés kiesik a reális választási lehetőségek közül, így a cselekvések gyakorlatilag lehetséges halmaza: a túlképzettség, vagy a munkanélküliség. Ekkor jön be a racionális döntés, mint a második szűrőt képező mikromechanizmus. Ilyen körülmények között a túlképzettség alternatívát képez a munkanélküliséggel szemben.

A végzettségi szintnek megfelelő elhelyezkedést korlátozhatják a társadalmi tőke hiányosságai (rekonverziós stratégiák elmélete – Bourdieu [1978]), a gyengébb képességek (heterogén képességek elmélete – Allen-van der Velden [2001]), a munkahelykeresés költségei (állás-keresés

elmélet - Stigler [1961], Büchel [2001]), illetve a nők esetében a házas családi állapot is (differenciális túlképzettség elmélete – Frank [1978]). Gátló körülményt jelenthet ugyanakkor a munkaerő-piac szempontjából nem megfelelő szakképzettség is.

Az előzőekben felsorolt tényezők azonban nem minden diplomás számára jelentenek korlátot. Ebben az esetben feltételezésem szerint a munkanélküliség nem jelent reális opciót, így egy másik döntési helyzet áll elő: a túlképzettség, vagy a megfelelő képzettség között kell választani. Ebben a döntési helyzetben a tipikus attitűd a végzettségnek megfelelő szintű elhelyezkedés, de ez nem feltétlenül a képzés befejezése után azonnal valósul meg, hanem szükség van egy időintervallumra a végzettségnek megfelelő szintű állás megszerzéséhez.

Így amennyiben a diplomások végzettségi szintjükön aluli állásban dolgoznak, ezt jobb karrierkilátások feltételezése indokolhatja (karriermobilitás elmélete – Sicherman-Galor [1990]), vagy pedig hiányos informáltság következtében áll elő (állás-illeszkedés modell – Jovanovic [1979a], [1979b]), de idővel - állásváltoztatásokon keresztül – megvalósítható az optimális illeszkedés. Ilyen értelemben a túlképzettség egy átmeneti állapotot jelent a fiatalok életében.

Empirikus előzmények

A nem megfelelő munkaerő-piaci illeszkedés okaira és/vagy következményeire vonatkozóan jelentős számú elméleti, és empirikus megközelítés létezik a szakirodalomban. Különösen azon tanulmányok száma jelentős, amelyek az alulképzettséget/túlképzettséget a bérhozam összefüggéseiben vizsgálják (Chevalier [2000], Dolton–Vignoles [2000], Galasi [2004]), a közgazdaságtani megközelítés ugyanis az iskolai befektetések megtérülésére fekteti a hangsúlyt. Jelentős azon tanulmányok száma is, amelyek a túlképzettség, alulképzettség mérésének a kérdésével foglalkoznak (Van der Meer [2005], Groot-Maassen van den Brink [2000]), mivel nincs egy egységesen elfogadott eljárás a fogalom operacionalizálására. Ide sorolhatjuk azokat a tanulmányokat is, amelyek több különböző módszert alkalmaznak a túlképzettség mérésének pontosabb megközelítése érdekében (Alpin-Shackleton-Walsh [1998], Chevalier [2000], McGoldrick-Robst [1996], Verhaest-Omey [2004]).

Az említett megközelítésekkel szemben, a dolgozatban arra keresem a választ, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek, miért fogadják el azokat az állásajánlatokat, amelyek nem igénylik a felsőfokú képzés során megszerzett szakértelmük, tudásuk hasznosítását.¹

A kérdésre irányuló empirikus kutatások többféle magyarázatot fogalmaznak meg ezzel kapcsolatban. A kutatások egy része a túlképzettséget a kedvezőtlen családi háttérrel (Battu-Belfield-Sloane [1999], Büchel és Pollmann-Schult [2001], Patrinos [1995], Patrinos [1997], Verhaest-Omey [2004]), vagy képességbeli hiányosságokkal hozza összefüggésbe (Chevalier [2000], Dolton-Vignoles [2000], Green-McInstosh-Vignoles [1999], Robst [1995]). Más magyarázatok szerint a túlképzettség oka a munkaerő-piaci szempontból nem releváns szakképzettség (Allen-de Vries [2004], le Grand és mtsai [2004]), de olyan magyarázatot is találunk, mely szerint a felsőfokú képzési lehetőségek elterjedése sem képes kiegyenlíteni bizonyos csoportok (férfiak és nők, fehérek és etnikai kisebbségek) között meglévő különbségeket (Alpin - Shackleton – Walsh [1998]).

A kutatók egy másik csoportja az illeszkedési hiányt csupán átmeneti jelenségnek tartja. (Alba-Ramirez [1993], Hartog [2000]) Véleményük szerint a túlképzettség időben növekvő tendenciát mutat, és valószínűleg tartós jelenség, de nagyon sok egyén számára csupán ideiglenes állapotot jelent. A munkavállalók, amint megszerzik az álláshoz szükséges képességeket, és tapasztalatot szereznek, képesek lesznek javítani az illeszkedési helyzeten.

E kutatási előzményekből kiindulva a disszertációban arra keresem a választ, hogy a fentiekben megfogalmazott elképzelések milyen mértékben tudnak magyarázattal szolgálni a túlképzettség okaira egy posztszocialista kelet-európai térség diplomás fiataljai körében.

A túlképzettség magyarázatára alkalmazható elméleti megfontolások alapján más jellegű magyarázatok ellenőrzésére is kísérletet teszek, mint a társadalmi tőke hiányosságai, vagy az álláskeresés költségei. Ezen kívül a differenciális túlképzettség elméletének alkalmazhatóságát is vizsgálom az erdélyi diplomás nők túlképzettségének magyarázata során.

A romániai gazdasági helyzetből, valamint a kutatói tereptapasztalatból kiindulva pedig kísérletet teszek egy újszerű magyarázat vizsgálatára is, mely szerint a túlképzettség egyik oka a munkanélküliség elkerülése.

¹ A disszertáció keretében nem foglalkozom a munkáltatói oldal szempontrendszerének a vizsgálatával, és pedig azzal, hogy miért alkalmaznak ilyen személyeket. Emiatt a szakirodalomból csak azokat az elméleti és/vagy empirikus kutatáson alapuló megfontolásokat veszem számba, amelyek a túlképzettség kialakulásának a munkavállaló szempontjából történő megközelítésére vonatkoznak.

A disszertációban tehát az alábbi kérdések megválaszolását tűztem ki célul:

1. Milyen társadalmi-demográfiai jellemzők mentén különíthetjük el a diplomás fiatalok munkahelyi illeszkedés alapján kialakított csoportjait?
2. Milyen egyéni tényezők befolyásolják a túlképzettség kialakulását? A kérdés empirikus vizsgálata során arra keresem a választ, hogy bizonyos korlátozó feltételek fennállása esetén a túlképzettség alternatívát jelent-e a munkanélküliséggel szemben.

A korlátokra vonatkozó kérdések:

- 2.1. Mennyiben magyarázható a túlképzettség a diplomás fiatalok eltérő társadalmi tőkéjével?
 - 2.2. Függ-e a túlképzettség a munkahelykeresés költségeitől?
 - 2.3. Milyen szerepe van a diplomás fiatalok eltérő képességeinek a túlképzettség valószínűségére nézve?
 - 2.4. Beszélhetünk-e differenciális túlképzettségéről?
 - 2.5. A túlképzettség hasonló mértékben érinti-e a különböző szakok végzettjeit?
3. A disszertáció keretében azt is megvizsgálom, hogy - korlátok hiányában - a túlképzettség átmeneti állapot a diplomás fiatalok számára, vagy időben tartós folyamat?
 4. A dolgozatban arra is keresem a választ, hogy a túlképzettség mit jelent az állásváltoztatási aspirációk szempontjából.

A túlképzettség vizsgálatának fontossága

A nem megfelelő illeszkedés kérdésének vizsgálata mellett több érv is felhozható, amelyek alátámasztják a probléma jelentőségét, időszerűségét. Ezek között megemlíthetjük, hogy a kérdés vizsgálata nem kap hangsúlyos szerepet Romániában,² bár a munkaerő foglalkoztatásának aktuális problémái között, kiemelkedő fontossággal bír a túlképzettség. (Stanciu [1999])

A téma fontossága melletti érvként a jelenség kiterjedtsége is felhozható. A 2002-es évi népszámlálási adatok szerint Romániában a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező foglalkoztatott személyek 15,8 százaléka túlképzett³ arra a tevékenységre, amelyet végez. A

² Az iskolázottsági befektetések megtérülésével is keveset foglalkoznak a romániai szakértők. Az első publikáció a témában, Andren – Earle – Sapatoru [2004] munkája.

³ A túlképzettség mérése a későbbiekben leírt módon, a foglalkozás-osztályozási módszerrel történt.

végzettségüknél alacsonyabb munkakörben foglalkoztatottak aránya ugyanakkor meghaladja az országos munkanélküliségi arányt.

A túlképzettség jelentősége a humán erőforrás szempontjából sem elhanyagolható, mivel az országban alacsony a felsőfokú végzettek aránya,⁴ ezzel párhuzamosan meg jelentős a diplomás fiatalok elvándorlása.⁵ Ilyen körülmények között komoly veszteséget jelenthet a szakértelem, a tudás nem megfelelő kihasználása.

A túlképzettség nem jelenik meg a munkanélküliségre vonatkozó statisztikai adatokban, ami részben eltakarja a problémát, ugyanakkor pedig megtévesztő képet fest a munkaerő-piaci keresletről is.

A túlképzettség vizsgálata a következmények szempontjából is fontossággal bír. A túlképzettség a munkahelyi elégedettség (Burriss [1983]), illetve a dolgozók termelékenységének csökkenésével járhat (Tsang - Levin [1985]), Jovanovic [1979a] pedig amellet érvel, hogy a hibás illeszkedés, nagy valószínűséggel felmondással jár.

A túlképzettség vizsgálatának jelentőségét a várható jövőbeli tendenciák is alátámasztják, romániai munkaerő-piaci szakértők ugyanis a diplomás túlképzettség további növekedését valószínűsítik. (Hritcu [2008])

A fentiekben megfogalmazott érvek alapján elmondható, hogy a túlképzettség vizsgálata releváns és aktuális kérdés, ugyanakkor gyakorlati jelentősége a térségben az elkövetkező években valószínűleg fokozódni fog.

⁴ A 2002-es népszámlálási adatok szerint Romániában a felsőfokú végzettek aránya 8,5 százalék a 20 éves és idősebb népesség körében. Forrás: saját számítás a CNS [2003] adatai alapján.

⁵ Bár nincsenek pontos adataink erre vonatkozóan, a különböző empirikus kutatások azonban ezt látszanak igazolni. Lásd Bálint D. Gy. [2004] székelyföldi fiatalok migrációs aspirációira irányuló elemzését. Erdély vonatkozásában Kiss-Csata [2004] elemzésére hivatkozhatunk, akik a különböző migrációs-potenciálra vonatkozó vizsgálatok eredményeit foglalják össze, illetve Gödri [2004] tanulmányára, aki a Magyarországra bevándorolt népesség jellemzőit veszi számba. Ezt támasztja alá Románia vonatkozásában Pănescu [xxxx] tanulmánya is, aki az agyelszívás jelentőségére hívja fel a figyelmet az országban.

FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

A túlképzettség mérése

A túlképzettség/alulképzettség meghatározása a szakirodalomban az egyén **megszerzett** iskolai végzettsége, valamint a munkavégzéshez **szükséges** iskolai végzettség összehasonlításán alapul. Ez a meghatározás számos problémát vet fel, nem egyértelmű ugyanis egy bizonyos munka elvégzéséhez szükséges iskolai végzettség szintjének megbecsülése. Ennek a mérésére a gyakorlatban a kutatók különböző eljárásokat dolgoztak ki.

- a. Az elemzők egy része saját megítélésen alapuló technikát („szubjektív” módszer) használ. (Alba-Ramirez [1993], Allen-van der Velden [2001], Allen-Vries [2004], Büchel-Mertens [2004], Battu et al. [1999], Dolton-Siles [2001], Dolton-Vignoles [2000], Green-McIntosh-Vignoles [1999], Hersch [1995], Robst [1995], Sicherman [1991], Sloane – Battu – Seaman [1999], Vahey [2000]). Ennek lényege, hogy a kutatásban részt vevő személyek becsülik meg az általuk végzett munka teljesítéséhez minimálisan szükséges iskolai végzettség szintjét.
- b. Az ún. „objektív” módszerek a munkavégzéshez szükséges képzettségi szintet a foglalkozással közelítik (foglalkozás-osztályozási módszer), abból indulva ki, hogy a különböző foglalkozáscsoportok tartalmazzák az elvárt iskolai végzettség szintjét is. Ezzel a módszerrel dolgozott: Lucas [1977]: Berg [1970], Rumberger [1981], Burris [1983].
- c. A harmadik módszert Verdugo - Verdugo [1989] szerzőpáros dolgozta ki. Az eljárási mód lényege, hogy a foglalkozások átlagos, vagy modális iskolai végzettségével közelítik a munkavégzéshez szükséges iskolai végzettséget, és az ettől való eltérést tekintik alul/túlképzettségnek (Clogg-Shockey [1984], Groot [1993], Patrinos [1997], Rubb [2003], Galasi [2004a]).

A három alapvető mérési metódus mellett egy alternatív megoldást képez a Gottschalk - Hansen [2003] által alkalmazott módszer, amely abból indul ki, hogy felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozások azok, amelyekben a felsőfokú végzettségűek érzékelhető bérprémiumhoz jutnak. Ezt a mérési módszert használja Galasi Péter is [2004b]. A bérprémiumra alapozó mérési módszer használata Romániában érvényességi problémákat jelentene (a vizsgálat évében még nem létezett a diplomás minimálbérre vonatkozó törvény, a diplomások egy része a közsférában dolgozik viszonylag alacsony bérért (Preotesi [2004]), a tanügyben dolgozók bére alacsony (Stoica [2006]), ezért a munkavégzéshez szükséges képzettségi szint megállapítására az ún. foglalkozás-osztályozási módszert alkalmaztam.

A foglalkozás meghatározásából kiindulva, a munkavégzéshez szükséges iskolai végzettséget a foglalkozásokkal közelítem,⁶ mivel a foglalkozások hierarchiája Romániában magába foglalja az iskolázottsági szintek hierarchiáját is. (Veres [2003])

A használt foglalkozás-osztályozási módszereknek vannak korlátai – ugyanúgy, mint a többi módszerek is – azonban a rendelkezésre álló adatok nem teszik lehetővé más módszer alkalmazását. A mérési módszer előnye ugyanakkor az objektivitás (Dolton-Siles [2001]), illetve a megbízhatóság.⁷ Az illeszkedési hiány mérése általában a rendelkezésre álló adatoktól függ, de akkor is ajánlható a foglalkozás-osztályozási módszer használata, amikor a kutatónak teljes szabadsága van az adatgyűjtés megtervezésében. A módszer érdeme a foglalkozáscsoportok aggregációs szintjétől, a megfigyelés időbeli késedelmétől, valamint a mérési folyamat precizitásától függ. (Hartog [2000]) Ezen kritériumoknak véleményem szerint, sikerült eleget tenni.

Adatgyűjtési, adatfeldolgozási módszerek

Az iskolázottságnak elvben kedvező hatása van a munkaerő-piaci siker szempontjából, Romániában a jobban képzett munkavállalóknak nagyobb esélyük van az állásokért folyó versenyben, mint a kevésbé képzett, vagy képzetlen társaiknak.⁸ Az országban végzett munkaerő-piaci elemzések ugyanis a felsőfokú végzettségűek iránti jelentős munkaerő keresletre hívják fel a figyelmet.

⁶ Ez a közelítés gyakori a szakirodalomban. Galasi [2004b] szerint is a munkahelyi követelmények jól közelíthetők a foglalkozással.

⁷ A módszereknek ugyanakkor további előnyei is vannak. Chevalier [2000] egy új módszert dolgozott ki a túlképztség mérésére, amely a foglalkozás és a kvalifikáció illeszkedésének elégedettségén alapszik. Az általa kidolgozott módszer és foglalkozás-osztályozási módszer hasonló eredményeket hozott a jelenség kiterjedtségét illetően. Ugyanakkor e két módszer között volt a legnagyobb korreláció a túlképzett/alulképzett csoportok kialakítása tekintetében. A különböző mérési eljárások tesztelése után ezt a módszert találta a legmegfelelőbbnek Verhaest - Omeij [2004] szerzőpáros is.

⁸ A kijelentés érvényessége mára már megkérdőjelezhető, nemzetközi szinten ugyanis a diplomások munkaerő-piaci helyzete fokozatosan teret veszít. Róbert [2004a] szerint sem egyértelmű a magasabb képzetség - jobb piacképesség kapcsolat, bár Magyarországon úgy tűnik, hogy a felsőfokú végzettség nemcsak a bérprémiumban látszik, hanem a pályakezdés esélyét és biztonságát is növeli. A pályakezdők közül Magyarországon a legjobb eséllyel a főiskolai, egyetemi végzettségűek helyezkednek el. (Vámos, [2000]) A magyarországi kutatási eredmények azt is bizonyítják, hogy a diploma értéke nem csökkent, (Galasi [2004b]) sőt bizonyos kutatási adatok a piacra lépő fiatal diplomások munkaerő-piaci helyzetének folyamatos javulásáról tanúskodnak. (Kertesi-Köllő [2005]) A közgazdászok arra is rámutatnak, hogy Magyarországon a diploma egyben kereseti előnyt is jelent. (Galasi [2004a], Kézdi és mtsai [2004], Kertesi-Köllő [2005]). Az ezredfordulón elvégzett vizsgálatok a Kelet-Közép Európa szerte az egyetemi végzettség – és általában az iskolázottság – további felértékelődéséről adtak számot (Kertesi-Köllő [2005]), bár Polónyi [2000] a diplomák leértékelődéséről beszél, amelynek szerepét a második, harmadik diplomák veszik át.

A magasabb iskolai végzettség egyrészt nagyobb alkalmazási esélyt jelent (Dostie-Sahn [2006]), másrészt kereseti előnyt is jelent. Az iskolázottság megtérülése nemcsak egyes gazdasági ágazatokhoz kötött, hanem általánosan elterjedt és fokozatosan növekszik. (Andren – Earle – Sapatoru [2004])⁹

A kedvezőbb munkaerő-piaci helyzet ellenére a diplomások egy része olyan állásban helyezkedik el, amelyet felsőfokú végzettség nélkül is el tudna látni. Disszertációmban e helyzet kialakulásának okait vizsgálok kvantitatív és kvalitatív adatokkal egyaránt.

A disszertáció alapját a túlképzettség vizsgálata képezi, a MOZAIK[®]2001 kutatás erdélyi fiatalokra vonatkozó adatsorain, valamint a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen oklevelet szerzett hallgatók körében végzett kutatás adatbázisán keresztül. A másodelemzés mellett a célzott interjúk alkalmazása a probléma érvényesebb megközelítését jelenti.

A megfogalmazott kérdések megválaszolása során többféle módszert alkalmaztam. A túlképzettek/megfelelően képzettek szocio-demográfiai jellemzői szerinti összehasonlításhoz kétváltozós elemzést használtam. Ez minőségi változók között asszociációs kapcsolatok vizsgálatát jelenti, minőségi és mennyiségi változók között pedig átlagértékek összehasonlítását. A munkahelyi illeszkedést befolyásoló tényezők közötti együttes hatás vizsgálatához pedig többváltozós elemzési módszereket alkalmaztam. Ez egyrészt index-szerkesztést jelent főkomponens elemzés segítségével, másrészt pedig binomiális logisztikus regresszió alkalmazását a túlképzettség kialakulásának esélyét befolyásoló tényezők vizsgálata esetében.

⁹ A magasabb iskolai végzettség kereseti előnyeiről, az iskolázottság növekvő bérhozamáról számol be Voicu [2004], illetve Paternostro – Sahn [1999]) szerzőpáros is.

EREDMÉNYEK

A disszertáció a túlképzettség kérdésének vizsgálatára irányul az erdélyi felsőfokú végzettségűek körében. A kutatás során arra kerestem a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek csökkentik/növelik a túlképzettség előfordulásának valószínűségét.

- A MOZAIK[®]2001 kutatás eredményei szerint a nők nagyobb valószínűséggel válnak túlképzetté, szemben a férfiakkal. A binomiális logisztikus regressziós elemzések szerint a férfiaknak kettőnél nagyobb esélyük van a túlképzettség elkerülésére a nőkkel szemben. Ennek egyik lehetséges magyarázata Athey – Hautaluoma [1994] szerint a nemi diszkrimináció, ami a romániai munkaerő-piacon is hangsúlyozottan jelen van (NHDR [2007], Pîrciog-Ciucă-Blaga [2006])
- Életkor tekintetében nem találtam különbséget a munkahelyi illeszkedés csoportjai között, ami részben a vizsgálatba bevont személyek fiatal életkorával magyarázható, illetve azzal, hogy nincs jelentős életkorbeli különbség a megkérdezettek között.
- A lakhely jellegére vonatkozó hipotézist nem sikerült igazolni a MOZAIK[®]2001 kutatás keretében, a BBTE kutatás másodelemzése viszont a várttal ellentétes eredményt hozott: a városban élők nagyobb arányban dolgoznak túlképzettként, szemben a vidéken élő fiatalokkal. Ennek egyik lehetséges magyarázataként Csata és mtsai [2007] alapján az ún. kockázatkerülő magatartást fogalmaztam meg. A szerzők által megfogalmazott magatartásmódot a túlképzettségre vetítve egy új hipotézist sikerült felállítani a jelenség magyarázatában. A vizsgálat eredményei a feltételezett magyarázat mellett szólnak, így e hipotézis tesztelését érdemesnek tartom a későbbi vizsgálatok során.
- További eredmény (BBTE kutatás) a román nemzetiségűek nagyobb arányba a túlképzettek között, szemben a magyar fiatalokkal. Ez ellentmondásban van a szakirodalomban általánosan elfogadott véleménnyel, amely szerint a túlképzettség leginkább a kisebbséghez tartozókra jellemző. Az eredmények magyarázatára ebben az esetben is a kockázatkerülő hipotézist fogalmaztam meg: a magyarok túlsúlya a megfelelően képzettek csoportjában valószínűleg nem jobb munkaerő-piaci esélyeket jelent, hanem a kockázatkerülő magatartás jellemzőbb körükben. A vizsgálati adatok a feltételezett magyarázatot elfogadása mellett szólnak, így a hipotézis ellenőrzése további kutatások tárgyát képezheti.
- A túlképzettség vizsgálata során jelentős szerepe van a munkahely jellegének: a BBTE kutatás adatainak másodelemzése szerint a túlképzettség leginkább a magánszférára jellemző.

A diplomás fiatalok szempontjából vizsgálva a túlképzettség kérdését két különböző döntési helyzetet érdemes megkülönböztetni. A megkülönböztetés fontossága abban áll, hogy a két döntési helyzet mögött különböző érvrendszer, különböző racionalitás húzódik meg. A képzettségi szintnek megfelelő állásszerzést különböző tényezők korlátozhatják.

- Ezek között fontos szerepet játszanak a társadalmi tőke hiányosságai (rekonverziós stratégiák elmélete – Bourdieu [1978]). A MOZAIK[®]2001 kutatás eredményei csak részben támasztották alá a hipotézist: a származás szerinti családi háttérnek nincs közvetlen hatása a munkahelyi illeszkedésre nézve, míg a különböző intézmények, illetve a vallási szertartások látogatásának gyakorisága (mint a társadalmi tőke mutatói) pozitív kapcsolatban vannak a munkahelyi illeszkedéssel. Ez utóbbi változók között azonban az időbeli korlátozás kritériuma nem ellenőrizhető. A hipotézis elfogadása ellen szól továbbá a társadalmi tőke konceptualizálásának, és operacionalizálásának nehézsége, amit a másodelemzésből származó adatok hiányosságai is nehezítettek.
- A hosszú, költséges álláskeresés szintén korlátot jelenthet a megfelelő illeszkedésű munkakör megtalálásában (állás-keresés elmélet - Stigler [1961], Büchel [2001]). Ebből kiindulva azon hipotézist tesztelem, mely szerint az álláskereséssel töltött időszak hosszának növekedése növeli a megfelelő illeszkedés elérését, mivel a hosszú keresés lehetővé teszi a kedvezőbb állásajánlatok megtalálását is. Eredményeim a várt hipotézissel ellentétesek: az álláskereséssel eltöltött időszak hossza nem növeli, hanem inkább csökkenti a megfelelő illeszkedés valószínűségét.
- A nők számára a házas családi állapot is (differenciális túlképzettség elmélete – Frank [1978]) korlátozhatja a végzettségi szintnek megfelelő elhelyezkedés esélyét. Az eredmények azonban azt mutatják, hogy a differenciális túlképzettség elmélete nem tudja kielégítő módon megmagyarázni a túlképzettség jelenségét az erdélyi diplomás nők körében.
- Hipotézisem szerint a végzettségi szintnek megfelelő elhelyezkedést a képességbeli hiányosságok is akadályozhatják (heterogén képességek elmélete – Allen-van der Velden [2001]), de a feltételezést csak részben sikerült igazolni. Az adatok szerint a jobb iskolai teljesítmény növeli a túlképzettség elkerülésének esélyét.
- További eredmény, hogy a túlképzettség nem egyforma mértékben érinti a különböző szakok végzettjeit, így azt mondhatjuk, hogy a munkaerő-piaci kereslet és az oktatási kínálat közötti aszinkronitás is hozzájárul a túlképzettséghez.

- A továbbiakban azt feltételeztem, hogy a túlképzettség alternatívaként szolgálhat a munkanélküliséggel szemben. A kutatás során azt vizsgáltam, hogy munkanélküliség megtapasztalása növeli-e a képzettség és munkaköri követelmények közötti illeszkedési hiányt. Az adatok tanúsága szerint a munkanélküliséggel való szembesülés a túlképzettség kockázatának növekedését jelenti.

Ezen új magyarázat összhangban van a romániai gazdasági helyzettel (a hatvanas évekig jellemző foglalkozásszerkezet konzerválódása, reális fejlesztési program hiánya, állásverseny erősödése, a végzettségnek megfelelő állásszerzés, illetve a szakmai integráció nehézségei), valamint a térségben uralkodó mentalitással (elhelyezkedési félelmek, a munkanélküli negatív megítélése, biztonságra törekvés) is. Az eredmény a román szakértők véleményével is összecseng: az atipikus alkalmazási formák nem új lehetőséget jelentenek, hanem alternatívát a munkanélküliséggel szemben. (Neagu [2004], Stănculescu–Berevoescu [2004])

A karriermobilitás elmélete, valamint az állás-illeszkedés modellekből kiindulva az átmenet hipotézist is ellenőriztem. Eszerint a túlképzettségi helyzet átmeneti állapotot jelent a fiatalok számára, de az idő múlásával - állásváltogatásokon keresztül - megvalósítható az optimális illeszkedés. A kutatás eredményei azonban cáfolják a feltételezést, a túlképzettség nem csupán átmeneti helyzetet jelent az erdélyi fiatalok számára, hanem időben tartós állapot, amelyből nem könnyű kilépni.

A túlképzettség vizsgálata több szempontból is jelentőséggel bír. Ezek között a túlképzettség különböző negatív következményeit is kiemelhetjük, amelyek nemcsak az egyéni termelékenység csökkenésével járhatnak, hanem munkahelyi elégedetlenséget is szülhetnek. Az eredmények szerint (BBTE - kutatás) a nem megfelelő illeszkedés nagy valószínűséggel felmondással jár.

Az elvégzett munka további jelentőségét a hipotézisek empirikus ellenőrzése adja. A hipotézisek ellenőrzése során több szempontból is nehézséget jelentett a *MOZAIK* ©2001 –*Magyar fiatalok a Kárpát-medencében* elnevezésű kérdőíves kutatás adatbázisának használata, annak ellenére, hogy az adatfelvétel átfogó volta miatt elfogadható az erdélyi fiatalok túlképztségének magyarázata során. Ezek közül egyrészt az elemszám probléma említhető meg, annak következtében, hogy az adatfelvétel nem csupán a diplomás fiatalokat célozta meg. Az adatbázis használatából adódó nehézségek másik része a vizsgálat céljából adódott, mivel az adatfelvétel nem elsősorban a munkaerő-piaci helyzet meghatározó tényezőire irányult. A hiányosságok kiküszöbölése érdekében a hipotézisek egy részét más adatbázison is ellenőriztem (BBTE - kutatás), ami segít az eredmények érvényességi körének meghatározásában.

A másodelemzésből származó nehézségeket érdemes szem előtt tartani, főként a társadalmi tőkére, illetve a diplomások heterogenitására vonatkozó hipotézisek elvetése előtt. A szűk társadalmi tőke, illetve a képességbeli hiányosságok negatív hatását a megfelelő munkaerő-piaci illeszkedésre nézve részben sikerült igazolni, de egyik fogalmat sem sikerült kielégítő módon operacionalizálni. Egy munkaerő-piaci illeszkedésre irányuló célzott adatfelvétel azonban véleményem szerint igazolná a kiterjedt társadalmi tőke, illetve a jobb képességek pozitív hatását a túlképzettség elkerülésére nézve. Ez új kutatási irányt jelenthet a romániai diplomás túlképzettség elemzése során.

A szakirodalommal összhangban megfogalmazott 11 hipotézisből 2 részben, 4 teljesen igazoltnak, 2 nem igazoltnak és 3 cáfoltnak tekinthető. Az eredmények tehát nem egyértelműek, ami felveti annak a kérdését, hogy a Nyugat-Európára, Észak-Amerikára érvényes elméletek mennyiben szolgálhatnak magyarázattal a közép-kelet-európai térségekben zajló jelenségekre. A posztoszocialista térségekben zajló átalakulási folyamatok ugyanis a munkaerő-piaci kihívásokra adott válaszokat is meghatározhatják.¹⁰ Eredményeim szerint az erdélyi diplomás fiatalok túlképzettségének vizsgálata során más jellegű magyarázatokat is célszerű megfogalmazni, amelyek közül a kockázatkerülő magatartást feltétlenül érdemes kiemelni. A disszertáció fontos eredménye az új hipotézisek felvetése, ez ugyanis új kutatási irányt jelent a diplomás túlképzettség vizsgálata során.

¹⁰ Gábor Kálmán [2005] szintén amellet érvel, hogy az ifjúsági vizsgálatokban figyelembe kell venni a szocialista társadalmi struktúrát, és annak egyik alapjellegzetességét a monolitikus hatalmi struktúrát, ami a kultúrától kezdve az államig, mindenre rátelepedett. Ez viszont nem jelenti azt, hogy minden posztoszocialista országban egyforma volt a monolitikus hatalmi struktúra, sem azt, hogy a kommunizmus összeomlása után a különböző országokban azonos módon alakult az oktatási, munkaerő-piaci, szociális rendszer (i.m. pp. 11-12).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alba-Ramirez, Alfonso [1993]:** Mismatch in the Spanish Labor Market Overeducation? The Journal of Human Resources XXVIII2 pp. 259-278.
- Allen, Jim – van der Velden, Rolf [2001]:** Educational mismatches versus skill mismatches: effects on wages, job satisfaction and on-the-job search. Oxford Economic Papers 3 pp. 434-453
- Allen, Jim – de Vries, Robert [2004]:** Determinants of skill mismatches: the role of learning environment, the match between education and job and working experience. TLM.NET Konferencia előadása: Quality in Labour market Transitions: a European Challenge – 25-26 November, Royal Academy of Sciences, Amsterdam.
- Alpin, C., - Shackleton, J.R. – Walsh, S., [1998]:** Over- and Undereducation in The UK Graduate Labour Market. Studies in Higher Education, Vol. 23/1
- Andren, Daniela – Earle, John S. – Sapatoru, Dana [2004]:** The Wage Effects of Schooling under Socialism and in Transition: Evidence from Romania, 1950-2000. In: Regional Labour Market Adjustments in the Accession Candidate Countries. Workpackage No. 4, WIFO, pp. 1 - 35
- Arrow, Kenneth J. [1973]:** Higher Education as a Filter. Journal of Public Economics. Vol. 2 pp. 193-216
- Athey, Timothy R. – Hautaluoma, Jacob E. [1994]:** Effects of Applicant Overeducation, Job Status, and Job Gender Stereotype on Employment Decisions. The Journal of Social Psychology. Vol. 134 No. 4 pp. 439-452
- Bálint D. Gyöngyvér [2004]:** Migrációs folyamatok és aspirációk a székelyföldi fiatalok körében. In: Bodó Julianna szerk: Székelyföldi Mozaik. Térségi szociológiai tanulmányok, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, pp. 77-96
- Battu, H. – Belfield, C. R. – Sloane, P.J. [1999]:** Overeducation Among Graduates : a cohort view. Education Economics, Vol. 7 No. 1, pp. 21-38
- Becker, Gary S. [1962]:** Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. The Journal of Political Economy. Vol. 70 No.5 pp.9-49
- Berg, Ivan [1970]:** Education and Jobs. The Great Training Robbery. Penguin Education
- Bourdieu, Pierre [1978]:** A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Burris, Val [1983]:** The social and political consequences of overeducation. American Sociological Review, Vol. 48 No. 4 pp. 454-467.

- Büchel, Felix [2001]:** Overqualification: reasons, measurement issues and typological affinity to unemployment. In: Training in Europe. Second Report on Vocational Training Research in Europe 2000: Background Report, Vol. 2 (Eds) Descy, P – Tessaring, M, CEDEFOP Reference series, Office for Publications of the European Communities, Luxembourg, pp. 453-560
- Büchel, Felix – Mertens, Antja [2004]:** Overeducation, undereducation, and the theory of career mobility. Applied Economics, Vol. 36/8, pp. 803-816
- Büchel, Felix – Pollmann-Schult, Mathias [2001]:** Overeducation and Skill Endowments The Role of School Achievement and Vocational Training Quality. IZA Discussion Paper No. 337
- Chevalier, Arnaud [2000]:** Graduate Over-Education in the UK. Centre for the Economics of Education, London School of Economics and Political Science pp. 1-22
- Clogg, Clifford C. – Shockey, James W. [1984]:** Mismatch Between Occupation and Schooling: A Prevalance Measure, Recent Trends and Demographic Analysis. Demography. Vol. 21 No. 2 pp. 234-257
- CNS [2003]:** Recensământul populației și al locuințelor – 2002, III kötet. Consiliul Național de Statistică, Bukarest.
- Csata Zsombor és mtsai [2007]:** Erdélyi magyar fiatal diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igénye. In: Karrierutak vagy parkolópályák? Friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei a Kárpát medencében. Kutatási zárójelentés.
- Dolton, Peter – Silles, Mary [2001]:** Over-Education int the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science pp. 1-40.
- Dolton, Peter – Vignoles, Anna [2000]:** The incidence and effects of overeducation in the U.K. graduate labour market. Economics of Education Review, Vol. 19 pp. 179-198
- Dostie, Benoit – Sahn, David E. [2006]:** Labor Market Dynamics in Romania During a Period of Economic Liberalization. IZA Discussion Paper No. 2511 pp. 1-34
- Frank, Robert H. [1978]:** Why women earn less? The Theory and Estimation of Differencial Overqualification. The American Economic Review. Vol. 68 No. 3 pp. 360-373
- Freeman, Richard B. [1975]:** Overinvestment in College Training? The Journal of Human Resources. Vol. 10 No. 3 pp. 287-311
- Gábor Kálmán [2005]:** A perifériáról a centrumba. Előzetes hipotézisek a határon túli magyar fiatalok helyzetének az értelmezéséhez. In: Gábor Kálmán-Veres Valér (szerk.): A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után. Belvedere Meridionale. Max Weber Társadalomkutató Alapítvány. Szeged-Kolozsvár pp. 9-22

- Galasi Péter [2004a]:** Túlképzés, alulképzés és bérhozam a magyar munkaerőpiacon, 1994-2002. Közgazdasági Szemle LI. évfolyam 2004. május pp. 449-471
- Galasi Péter [2004b]:** Valóban leértékelődtek a felsőfokú diplomák? A munkahelyi követelmények változása és a felsőfokú végzettségű munkavállalók reallokációja Magyarországon, 1994-2002. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek. BWP február.
- Gottschalk, Peter – Hansen, Michael [2003]:** Is the Proportion of College Workers in Noncollege Jobs Increasing? Journal of Labor Economics Vol. 21 No. 2 pp. 449-471
- Gödri Irén [2004]:** A Magyarországra bevándorolt népesség jellemzői, különös tekintettel a Romániából bevándorlóakra. In: Kiss Tamás szerk.: Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, pp. 126-146
- Green, Francis - McIntosh, Steven – Vignoles, Anna [1999]:** ‘Overeducation’ and Skills – Clarifying the Concepts. Centre for Economic Performance. Discussion Paper No.435
- Groot, Wim [1993]:** Overeducation and the Returns to Enterprise-related Schooling. Economics of Education Review. Vol. 12 No. 4 pp. 299-309
- Groot, Wim – Maassen van den Brink, Henriette [2000]:** Overeducation in the labor market: a meta –analysis. Economics of Education Review, Vol. 19 Issue , pp.149-158
- Hartog, Joop [2000]:** Over-education and earning: where are we, where should we go? Economics of Education Review. No. 19 Vol. pp. 131-147
- Hersch, Joni [1995]:** Optimal ‘Mismatch’ and Promotions. Economic Inquiry. Vol. 33 No. 4 pp. 611-624
- Horváth D. Tamás [1991]:** A felsőoktatás és a diplomások munkaerőpiaca az Egyesült Államokban. Közgazdasági Szemle XXXVIII. évf. 11. szám pp. 1098-1114
- Hritcu, Mirona [2008]:** Inflație de supracalificați pe piața muncii. Capital. Bukarest. Forrás: www.capital.ro
- Jovanovic, Boyan [1979a]:** Job matching and the Theory of Turnover. The Journal of Political Economy. Vol. 87 No. 5 pp. 972-990
- Jovanovic, Boyan [1979b]:** Firm-specific Capital and Turnover. The Journal of Political Economy. Vol. 87 No. 6 pp. 1246-1260
- Kertesi Gábor – Köllő János [2005]:** Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke. Budapesti Munkagazdaságtani füzetek BWP 2005/3 p. 61
- Kézdi Gábor – Horváth Hedvig – Hudomiet Péter [2004]:** Munkaerő-piaci folyamatok, 2000-2003. In: Társadalmi Riport 2004 szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György, TÁRKI, Budapest.

- Kiss Tamás – Csata Zsombor [2004]:** Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. In: Kiss Tamás szerk.: Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, pp. 91-125
- le Grand, Carl - Szulkin, Ryszard - Tahlin, Michael [2004]:** Over-education or Lack of Skills? Job Matching on the Swedish Labour Market 1974 – 2000. p. 1-47.
- Lucas, R. E. B. [1977]:** Hedonic Wage Equations and Psychic Wages in the Returns to Schooling. American Economic Review Vol. 67 pp. 549-558
- McGoldrick, KimMarie – Robst, John [1996]:** Gender Differences in Overeducation: A Test of the Theory of Differential Overqualification. American Economic Review, Vol. 86 Issue 2, pp. 280-284
- Mincer, Jacob [1958]:** Investment in Human Capital and Personal Income Distribution. The Journal of Political Economy. Vol. 66 No.4 pp.281-302
- Mincer, Jacob [1962]:** On-the-Job Training: Cost, Returns and Some Implications. The Journal of Political Economy. Vol. 70 No.5 pp.50-79
- National Human Development Report – Romania [2007]:** Making EU Accession Work for All - Fostering Human Development by Strengthening the Inclusiveness of the Labor Market in Romania, București. pp. 1-226
- Neagu, Gabriela [2004]:** Educație, inserție și mobilitate profesională. Calitatea vieții. 14. évf. 1-2. szám. pp. 1-13
- Patrinos, Harry Anthony [1995]:** Socioeconomic Background, Schooling, Experience, Ability and Monetary Rewards in Greece. Economics of Education Review, Vol. 14 No. 1 pp. 85-91.
- Patrinos, Harry Anthony [1997]:** Overeducation in Greece. International Review of Education. pp. 203-223
- Polónyi István [2000]:** Egyre többet, egyre kevesebbert? Educatio 1. pp. 43-61
- Pănescu, Cătălina Andreea [xxxx]:** Brain Drain and Brain Gain: A New Perspective on Highly Skilled Migration. Forrás: www.cenpo.ro
- Pîrciog, Speranța – Ciucă, Vasilică – Blaga, Eugen [2006]:** Evoluția ocupațiilor pe piața forței de muncă din România în perspectiva anului 2010. Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei. Bukarest.
- Preotesi, Mihnea [2004]:** Salariații români – câștigători și perdanti ai tranziției. Calitatea Vieții Vol. XVII. No. 3-4 pp. 1-20
- Róbert Péter [2004a]:** Felsőoktatás és munkaerőpiac. IFM Humán Erőforrás Háttér tanulmányok. TÁRKI, Budapest.

- Robst, John [1995]:** College Quality and Overeducation. *Economics of Education Review*. Vol. 14. No. 3 pp. 221-228
- Rosen, Sherwin [1978]:** Substitution and Division of Labour. *Economica*. Vol. 45 No. 179 pp. 235-250
- Rubb, Stephen [2003]:** Overeducation: a short or a long run phenomenon for individuals? *Economics of Education Review*, Vol. 22 No pp. 389-394
- Rumberger, Russel W. [1981]:** The Rising Incidence of Overeducation in the U.S. Labor Market. In: *Economics of Education Review*. Vol. 1 No. 3 pp. 293-314
- Sattinger, Michael [1993]:** Assignment Models of the Distribution of Earnings. *Journal of Economic Literature*. Vol. 31, pp. 831-880
- Schultz, Theodore W. [1998]:** Beruházás az emberi tőkébe. In: Lengyel György – Szántó László (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Aula Kiadó, Budapest, pp. 45-69 Fordította: Tényi György
- Sicherman, Nachum [1991]:** “Overeducation” in the Labor Market. *Journal of Labor Economics*. Vol. 9. No. 2. pp. 101-122.
- Sicherman, Nachum – Galor, Oded [1990]:** A Theory of Career Mobility. *Journal of Political Economy*, Vol. 98 Issue 1, pp. 169-192
- Sloane, P.J. – Battu, H. - Seaman, P.T. [1999]:** Overeducation, undereducation and the British labour market. *Applied Economics* No. 31 pp. 1437-1453.
- Spence, Michael [1973]:** Job Market Signalling. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 87 No. 3 pp. 355-374
- Stanciu, Mariana [1999]:** Probleme actuale ale ocupării forței de muncă din România. *Calitatea Vieții*. 10. évf. 1-2. szám. pp. 61-71
- Stănculescu, Manuela Sofia – Berevoescu, Ionica [2004]:** Housholds, Work and Flexibility. *Critical Review of Literature – Romania*. In: Wallace, Claire (ed.): *Critical Review of Literature and discourses about flexibility*. Proiect HWF - Research Report 1. Chapter nine pp. 187- 225.
- Stigler, George, J. [1961]:** The Economics of Information. In: *The Journal of Political Economy*. Vol. 69 No. 3 pp. 213-225
- Stoica, Laura [2006]:** Direcții de acțiune pentru creșterea accesului la educație al copiilor provenind din medii defavorizate. *Calitatea Vieții* 1-2. pp. 1-7.
- Stiglitz, Joseph E. [1975]:** The Theory of „Screening”, Education, and the Distribution of Income. *The American Economic Review*. Vol. 65 No. 3 pp. 283-300.
- Thurow, Lester C. [1975]:** Generating Inequality. Mechanism of Distribution in the U.S. Economy. Basic Books, INC., Publishers, New York.

- Tsang, Mun C. – Levin, Henry M [1985]:** The Economics of Overeducation. Economics of Education Review Vol. 4 No. 3 pp. 93-104
- Vahey, Shaun P. [2000]:** The great Canadian training robbery: evidence on the returns to educational mismatch Economics of Education Review. No 19 pp. 219-227
- Vámos Dóra [2000]:** A munkapiacon – diplomával. Educatio 2000/1 pp. 62-78
- van der Meer, Peter H. [2005]:** The validity of two education requirement measures. Economics of Education Review. Vol. No pp. 1-9
- Veres Valér [2003]:** A társadalmi struktúra etnikai sajátosságai a posztoszocialista Erdélyben. Erdélyi Társadalom 2003/1. pp. 87-112
- Verhaest, Dieter – Omey, Eddy [2004]:** What determines measured overeducation. Working Paper 2004/216.

A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

Gyűjteményes kötetben közölt szaktanulmányok

Bálint Blanka [2004]: Family households in the Region. In: Bodó Julianna szerk.: ALMA – Acces To The Labour Market, Multimédia Trans Kiadó, Csíkszereda pp. 301-311

Bálint Blanka [2004]: Humán erőforrás potenciál a Csíki medence népességcsökkenéssel jellemezhető településein. In: Székelyföldi mozaik – Térségi szociológiai tanulmányok. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, pp. 149-178

Bálint Blanka – Demeter Gyöngyvér [2002]: MOZAIK2001[©]Gyorsjelentés – Székelyföld. In: Szabó A. et al. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Gyorsjelentés. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, pp. 189-237.

Bálint Blanka – Bálint Gyöngyvér - Biró A. Zoltán – Koszta Csaba János [2003]: Hargita megye munkaerő-piaci munkavállalói szempontból. In: Fábri István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében, Lucidus Kiadó, Budapest, pp. 179-215

Bálint Blanka - Bálint D. Gyöngyvér - Biró A. Zoltán - Koszta Csaba János [2004]: Munkaerőpiac és munkavállalók Hargita megyében. In: Bodó Julianna (szerk.): Székelyföldi mozaik – Térségi szociológiai tanulmányok. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, pp. 13-36

Bálint Blanka - Biró A. Zoltán [2004]: Helyzetkép Mezőmadarásról. In: Székelyföldi mozaik – Térségi szociológiai tanulmányok. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, pp. 97-148

Bálint Blanka – Miklós István [2005]: Továbbtanulás – család – térségi társadalom. Kérdőíves vizsgálat Hargita megye nyolcadik osztályos tanulói körében. In: Túros Endre (szerk.) Igény a tanulásra? Pro-Print Kiadó, Csíkszereda pp. 29-60

Nemzetközi konferenciák kötetben megjelent előadásai

Bálint Blanka [2002]: Családi háztartások, szociális helyzet - egy erdélyi survey vizsgálat eredményei. Kisebbségkutatás. 11. évf./2. pp. 319-325

Műhelytanulmányok

- Bálint Blanka [2006]:** Szakmai szintézis a székelyföldi térség 1989 utáni munkaerő-piaci helyzetével kapcsolatos kutatási programok és szakmai publikációk eredményei alapján. MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram Kuratóriuma. Kézirat. p. 45
- Bálint Blanka [2008]:** A diplomás túlképzettség makroszintű megközelítése. Kézirat
- Bálint Blanka [2008]:** Túlképzettség: tartós, vagy átmenti állapot? Kézirat.

Konferencia előadások

- Bálint Blanka [2003]:** Értékvilág, az érvényesülés feltételeiről. Tanulmány és akcióterv elkészítése a hátrányos helyzetű fiatalok munkaerő piaci helyzetének javítására című konferencia. Csíkszereda.
- Bálint Blanka [2005]:** Információszerzéssel kapcsolatos térségi igények a kulturális szervezetek vezetői körében. Székelyföld – Jövőképünk Európa küszöbén című konferencia. Csíkszereda.
- Bálint Blanka [2006]:** A túlképzettség vizsgálatának RDE alapú modellezése. SAPIENTIA – EMTE, Társadalomtudományi Tanszék. Csíkszereda.
- Bálint Blanka [2007]:** Túlképzettség: tartós, vagy átmenti állapot? SAPIENTIA – EMTE, Társadalomtudományi Tanszék. Csíkszereda.